

PAŃSTWOWY TEATR

im. STEFANA JARACZA

O L S Z T Y N - E L B Ł A G

Dyrektor i kierownik artystyczny

WŁADYSŁAW SURZYŃSKI

Sezon VI

HISTORIA KAŻDEGO Z NAS

P I A T A
PRAPREMIERA POLSKA
W TEATRZE
im. STEFANA JARACZA
w OLSZTYNIE i ELBLĄGU

„Znasz, ile pieśni entuzjazmu wywołują w sercach ludzi, co dyszą za wolnością. Zechciej je pomiędzy współziomków pomnażać”.

*Kosciuszko
do Wybickiego*

W okresie całkowitego upadku ducha w Polsce po trzecim rozbiorze, do Kościuszki, który na wieść o możliwości walki zbrojnej przy boku Francji rewolucyjnej porzuca gościnną ziemię amerykańską i udaje się do Paryża, przybywa od legionów włoskich w delegacji pułkownik Wybicki, by prosić Naczelnika o radę, co wypada czynić Polakom w tak ciężkim momencie naszych dziejów. Kościuszko nakazuje Wybickiemu pomnażać pieśni i wszystkimi siłami oświecać lud. „Gdy to się stanie — mówił Naczelnik — będę spokojny o losy narodu”. Na wezwanie Kościuszki pisze Wybicki „Mazurka Dąbrowskiego”. W jego pierwotnym tekście wymienia Wybicki nazwisko Kościuszki, które potem nie było powtarzane, bo prawie cały naród był zapatrzony w „Słońce Franków” — Bonapartego. O Kościuszcze wtedy zapomniano. Postać Naczelnika w sukmanie chłopskiej przyćmiła fałszywym blaskiem legenda napoleońska. Dobrze i w samą porę się stało, że autor kilka sztuk historycznych, Dybowski, w momencie, gdy kraj nasz przygotowuje się do uczczenia okresu reform i oświecenia

w Polsce — przypomniał osobę i sprawę Kościuszki, pierwszego wodza Polski Ludowej, umiłowanego do dziś bez zastrzeżeń przez wszystkich. Dopiero bowiem Polska Ludowa całkowicie ocenia dzieło i zasługi tego pierwszego u nas i największego na skalę dziejową w owym okresie bojownika o ideały wolności i postępu całej ludzkości. Do powstania sztuki Dybowskiego przyczynił się w pewnej mierze arcy-mistrz Ludwik Solski, który pragnął odtworzyć postać Kościuszki i zdopingował autora do napisania „Pieśni pomnożonej”. Sztukę tę wybrał Solski na swój jubileusz 75-lecia pracy scenicznej, który odbędzie się w marcu 1951 roku w Warszawie pod protektoratem Prezydenta Rzeczypospolitej.

Już w roku 1936 Ludwik Solski, ówczesny dyrektor Teatru Narodowego w Warszawie, planował wystawienie „Stanisława Augusta” Dybowskiego, bardzo młodego podówczas pisarza na jubileusz 50-lecia pracy scenicznej prezesa ZASPU Józefa Śliwickiego. Niestety, cenzura sanacyjna nie pozwoliła wtedy na wystawienie w Warszawie żadnej ze sztuk Dybowskiego, z powodu idei postępowych, które autor wyrażał w swych utworach. Sprzeciwiono się w T. K. K. T., rządowej dyrekcji teatrów warszawskich, wystawienia nie tylko „Stanisława Augusta”, ale i „Point de rêveries”, sztuki o Wielopolskim, a w „Teatrze Malickiej” zakazano grać „Po tej i po tamtej stronie”, pierwszą sztukę Dybowskiego, wystawioną przez Teofila Trzczińskiego w Poznaniu i tłumaczoną na język czeski.

Okresowi reform i oświecenia w Polsce poświęcił Dybowski, słusznie uważany przez redaktora Jaszcza-Szczepańskiego za najpracowitszego dziś w Polsce dramaturga, prócz „Stanisława Augusta”, którego wszystkie egzemplarze, niestety, zaginęły w okresie wojny, jeszcze dramat historyczny p. t. „Insurekcja”. Dramat ten uzyskał pod koniec 1948 r. pierwsze miejsce w konkursie na sztukę o Warszawie i figuruje w repertuarze paru teatrów w Polsce w przyszłym sezonie. W „Insurekcji” odtwarza autor z dużą dynamiką pierwszy zryw rewolucyjny warszawskiego ludu wbrew możnym i szlachcie, którzy byli bierni w czasie ówczesnych walk o wolność Warszawy.

PRAPREMIERA

PRAPREMIERA

KOŚCIUSZKO W BERVILLE

(PIEŚŃ POMNOŻONA)

SZTUKA HISTORYCZNA W 3 AKTACH

JANUSZA TEODORA DYBOWSKIEGO

O S O B Y :

Kościuszko	{ BOLESŁAW PŁOTNICKI
	{ KAZIMIERZ BŁASZCZYŃSKI
Napoleon Bonaparte	ALEKSANDER SEWRUK
Ks. Lubomirska	JANINA ZAKRZYŃSKA
Zenowicz, sekretarz Kościuszki	{ JERZY MARR
	{ EDWARD APA
Fouche, Minister policji cesarstwa	{ STANISŁAW MILSKI
	{ LESZEK NOSKOWIAK
Zeltner, poseł Szwajcarii w Paryżu	ZBIGNIEW PRUS-NIEWIADOMSKI
Zeltnerowa	MARIA CHODECKA
Grzegorz	ROMAN SZMAR
Matka Blanchard	APOLONIA SZMARÓWNA
Fernande	{ IZABELLA HREBNICKA
	{ STEFANIA MASSALSKA
Płk. Fiszer, b. adiutant Kościuszki	{ WŁADYSŁAW SURZYŃSKI
	{ JERZY ŻULKWA

Inscenizacja i reżyseria: STANISŁAW MILSKI

Dehoracje: JÓZEF ZBOROMIRSKI

Kostiumy damskie: KRYSTYNA KRAFTOWA

Kostiumy męskie: BRONISŁAW KISZKIS

Kier. lit.: dr. JANUSZ DYBOWSKI

Kier. adm.: JERZY ŻULKWA

Legenda napoleońska żyła w Polsce bardzo długo. Mało kto oparł się niezdrowemu i zgubnemu jej urokowi. Tym nie-licznym przewodził Kościuszko. On pierwszy i jedyny rozumem wielkiego męża stanu i sercem naprawdę kochającym sprawę człowieka przejrzał nawylot oblicze Napoleona i zdemaskował niechczone jego zamiary podboju świata dla brudnych, osobistych celów. Napoleon było-to najklasycyźniejsze, najdoskonalsze wcielenie idei imperializmu i reakcji. Pojedynek jego duchowy z Kościuszką to rozprawa na miarę dziejową, to największe zwycięstwo moralne pierwszego ludowego wodza Polski. Za tym zwycięstwem moralnym przyszły wiele lat później dopiero zwycięstwa całego narodu, zwycięstwa Polski Ludowej, która wypełniła dopiero ostatecznie wielki testament Kościuszki. Dopiero teraz „pomnażanie pieśni” odbywa się u nas na wielką skalę w postaci nieznanego dotąd rozwoju sztuki, dopiero teraz nauka dotarła do mas. Miał rację Aleksander Puszkina, kiedy głosił, że „historia należy do poety”. Puszkina wypowiedział to trafne spostrzeżenie, omawiając właśnie rolę dramatu historycznego w dziedzinie organizowania świadomości społeczeństwa. Istotnie sztuka historyczna potrafi przedstawić w formie bardzo sugestywnej, zwartej, w scenicznym skrócie, wielkie problemy historyczne dziś jeszcze aktualne, dziś jeszcze wpływające na klasową przebudowę psychiki. „Epoka ta — epoka reform i walk wyzwoleniczych, którym przewodził Kościuszko — mówił prof. Walerian Kalinka — jeszcze się nie skończyła, jej historia jest historią każdego z nas.

Powiemy parę słów o autorze. Dybowski jest synem ludu wielkopolskiego z okolic Kalisza. Podobnie jak u Przybyszewskiego i Stefana Jaracza, ojciec jego był wiejskim nauczycielem. Osierocoony w dzieciństwie, od 14 roku życia musiał sam zarabiać na chleb. Ukończył liceum w Kaliszu, studiował na uniwersytetach w Poznaniu i Wilnie.

Po wejściu hitlerowców do Poznania, gdzie Dybowski pracował przed wojną ostatnio w dyrekcji Biblioteki Raczyńskich, poszukiwany przez gestapo jako autor „Hołdu Pruskiego”, do którego muzykę napisał Feliks Nowowiejski, ucieka do Francji, gdzie wstępuje do wojska i bierze udział w walkach na froncie. Po wzięciu do niewoli, udaje mu się zbiec do Szwajcarii, gdzie pracuje naukowo przy uniwersytecie Fry-

borskim. Wydaje tam rozprawę o ideach filozofii kultury Norwida po niemiecku i krytyczną rozprawę o twórczości dramatycznej Rostworowskiego w języku francuskim, po polsku i po francusku poemat „Dwie czary” i kilka nowel. Po zakończeniu wojny autor pracuje dwa lata przy uniwersytecie w Brukseli, jednak temperament pisarza bierze górę nad zamiłowaniami naukowymi i Dybowski całkowicie poświęca się Teatrowi.

„Kościuszko w Berville” (pierwotny tytuł „Pieśń pomnożona”) jest czwartą po wojnie pra-premierą tego pisarza, a drugą w naszym teatrze. Pierwszą w r. 1947 była pra-premiera komedii „Słońce w nocy” w Teatrze Polskim w Poznaniu, drugą dramatu historycznego o Mickiewiczu p. t. „I ty poznasz Marylę”. Jednocześnie w Kaliszu i Częstochowie, wreszcie w roku ubiegłym „Zapory” w Olsztynie.

Autorowi życzymy, aby sztuka „Kościuszko w Berville” odniosła jeszcze większy sukces niż komedia „Zapora”, która, wyszedłszy z Olsztyna, grana była przez dziewięć teatrów i jeszcze nie schodzi z repertuaru.

WŁADYSŁAW SURZYŃSKI

PAKISTHANI TEH

ADDITIONAL

...